

беженцам хорошо ориентироваться в реальной жизни в новой стране, не совершать многих ошибок, не чувствовать себя изолированными.

Литература

1. Ровдо, И.С. Учебная программа обучающего курса для мигрантов, включая беженцев и других лиц, подмандатных УВКБ ООН, по русскому языку как иностранному / И.С. Ровдо, С.И. Лебединский, С.М. Яковлев, О.А. Климкович, И.Я. Кураш. – Минск: РИВШ, 2017.

2. Климкович, О.А. Пособие для беженцев по русскому языку: в 2 частях. Ч. 1 / О.А. Климкович, И.Я. Кураш, С.М. Яковлев. – Мн.: Четыре четверти, 2019. – 192 с.

С.В. Мартынкевіч (Віцебск)

РЭАЛІЗАЦЫЯ КАМПЕТЭНТНАСАГА ПАДЫХОДУ ПРЫ НАВУЧАННІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ВА ЁСТАНОВАХ АГУЛЬНАЙ СЯРЭДНЯЙ АДУКАЦЫІ

Антрапацэнтрычная канцэпцыя скіравала сучасныя падыходы да моўнай адукацыі на дзейнасную аснову. Падыход як складнік сістэмы навучання вызначае агульныя метадалагічныя пазіцыі адукацыйнага працэсу з улікам зместу навучання мове, шляхоў і магчымасцей авалодання ёй. Разам з улікам магчымасцей асобы і вызначэнне мовы ў якасці прадмета навучання, яны становяцца асновай лінгваметадычнай сістэмы. Цэнтральнае месца ў працэсе такога навучання займае вучань як суб'ект дзейнасці.

На сучасным этапе развіцця моўнай адукацыі кампетэнтнасны падыход вызначае агульныя прынцыпы адбору зместу навучання, арганізацыі і ацэнкі адукацыі, мэтай якой становіцца сукупнасць ключавых кампетэнцый вучня (А.Л. Андрэеў, А.А. Вярбіцкі, В.Л. Жук, Л.Ф.Іванова, В.В. Краеўскі, А.В. Хутарскі і інш.). “Сучасная адукацыя імкнецца пераарыентавацца ... на пазіцыю “ведаць, каб умець і дзейнічаць”. У гэтым агульная сутнасць кампетэнтнасага падыходу” [1, с. 4]. На фарміраванне ключавых кампетэнцый вучэбны працэс накіроўваюць лінгваметадычныя напарамкі – моўны, маўленчы, камунікатыўны, рытарычны, лінгвакультуралагічны і сацыякультурны, якія карэлююць з асноўнымі функцыямі мовы – кагнітыўнай, камунікатыўнай, кумулятыўнай, этнакультурнай.

Традыцыйна моўны кірунак вызначае засваенне мовы як сістэмы, разгляд сутнасных характарыстык вывучаемых моўных паняццяў, правіл функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, пры гэтым кожнае лінгвістычнае правіла трансфармуецца ў норму беларускай літаратурнай мовы, якой павінны авалодаць вучні. Маўленчы і камунікатыўны напарамкі скіроўваюць працэс навучання на камунікатыўна-дзейнасную аснову і вызначаюць авалоданне вучнямі спосабамі перадачы думак у вуснай і

пісьмовай формах. Маўленчыя ўменні вызначаюцца ў адпаведнасці з прадуктыўнымі (гаварэннем, пісьмом), рэцэптыўнымі (аўдзіраваннем, чытаннем), а таксама змешанымі (пераклад, моўная перапрацоўка інфармацыі) відамі маўленчай дзейнасці, якія ў сітуацыі паралельнага вывучэння дзвюх блізкароднасных моў таксама з'яўляюцца надзвычай актуальнымі. Разам з гэтым адбываецца засваенне нормаў культуры маўлення, правіл маўленчых паводзін, фарміраванне ўменняў ствараць вусныя і пісьмовыя выказванні розных стыляў, тыпаў і жанраў.

Рытарычны кірунак вядзе да спасціжэння вучнямі майстэрства красамоўства – яны авалодваюць рознымі відамі публічных выступленняў, рытарычнымі прыёмамі і сродкамі маўленчай камунікацыі. Лінгвакультуралагічны кірунак вызначае ўсведамленне вучнямі мовы як феномена культуры, засваенне нацыянальна-маркіраваных моўных адзінак, у якіх знайшлі адбітак праяўленні культурных каштоўнасцей беларускага народа. Гэты кірунак дае вучням магчымасць спасціжэння моўнай карціны свету беларусаў, развівае ўменні аперывавання культуразнаўчай інфармацыі, спрыяе ўсведамленню ролі і месца беларускай культуры ў кантэксце іншых культур. Лінгвакультуралагічны кампанент моўнай адукацыі арганічна дапаўняецца сацыякультурным зместам, які вызначае авалоданне сацыяльнымі нормаў маўленчых паводзін, традыцыямі, звычаямі, ідэаламі, якія рэгулююць узаемадзеянне людзей у грамадстве, фарміраванне інтэлектуальнай, духоўна-маральнай, грамадзянскай культуры вучняў. Разам з гэтым па сваёй сутнасці лінгвакультуралагічны і сацыякультурны кірункі у большай ступені дазваляюць рэалізаваць выхаваўчую мэту навучання, якая ў сучаснай моўнай сітуацыі ў краіне з'яўляецца надзвычай актуальнай. Фарміраванне нацыянальна свядомай асобы, здольнай да ўразумення культурных каштоўнасцей беларускага народа паспрыяе ўсведамленню неабходнасці авалодання беларускай мовай як сродкам камунікацыі, а не толькі зводам моўных законаў і правіл.

На аснове кампетэнтнаснага падыходу вызначаюцца наступныя задачы навучання беларускай мове:

– веданне сістэмы мовы (фанетыкі, лексікі, фразеалогіі, складу слова і словаўтварэння, марфалогіі, сінтаксісу), заканамернасцей і правіл функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, нормаў беларускай літаратурнай мовы, уменне практычнага выкарыстання мовы (моўная кампетэнцыя);

– фарміраванне камунікатыўных уменняў на аснове авалодання культурай вуснага і пісьмовага маўлення, развіццё ўменняў ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных тыпаў, стыляў і жанраў (камунікатыўная кампетэнцыя);

– выпрацоўка ўменняў карыстацца культуразнаўчымі звесткамі з мэтай забеспячэння паўнацэннай камунікацыі (лінгвакультуралагічная кампетэнцыя);

– засваенне сацыяльных нормаў маўленчых паводзін у сітуацыях вусных і пісьмовых зносін (сацыякультурная кампетэнцыя);

– веданне законаў стварэння публічных выказванняў розных відаў, прыёмаў красамоўства, засваенне ўменняў карыстацца рытарычнымі сродкамі, дзякуючы якім дасягаецца мэта выказвання ў адпаведнасці з сітуацыяй маўлення (рытарычная кампетэнцыя) [1].

Адбор зместу навучання ў адпаведнасці з вучэбнай праграмай адбываецца згодна з наступнымі агульнаметадычнымі прынцыпамі: сістэмна-функцыянальным; мінімізацыі моўнага і маўленчага тэрэтычнага матэрыялу; камунікатыўна-рытарычным; тэкстацэнтрызму; навучання мове як феномену культуры; культурна-моўнага дыялогу. Яны вызначаюць патрабаванні да арганізацыі вучэбнага працэсу з пазіцый кампетэнтнаснага падыходу:

– перавага маўленчых практыкаванняў з мэтай засваення граматычнай формы і яе функцыі ў маўленні;

– распрацоўка заданняў, якія вызначаюць стварэнне выказванняў у працэсе суразмоўніцтва;

– сітуацыйнасць навучання як сродак стымулявання маўленчай дзейнасці;

– арыентацыя на адзінку суразмоўніцтва – тэкст, яго ўласцівасці, прыметы і структуру.

Тэкст з’яўляецца асноўнай дыдактычнай адзінкай, якая выкарыстоўваецца для дэманстрацыі функцыі моўных з’яў, назірання, аналізу моўных фактаў, нясе інфармацыю пра культуру народа, яго нацыянальныя асаблівасці, маральныя нормы і каштоўнасці. Таму тэкставы матэрыял павінен быць упарадкаваным, з выразна акрэсленай тэматычнай дамінантай, якая вар’іруецца ў розных сітуацыях вучэбнай дзейнасці. Сітуацыйна-тэматычная арганізацыя створыць камунікатыўны кантэкст, будзе садзейнічаць забеспячэнню зместу выказванняў вучняў на зададзеную тэму ў працэсе суразмоўніцтва. Развіццё ўменняў працы з тэкстам як узорам правільна арганізаванага выказвання удасканаліць лексіка-граматычныя ўменні, пашырыць моўны і маўленчы вопыт асобы.

Выкарыстанне ў якасці дыдактычнага матэрыялу ўрыўкаў з твораў мастацкай літаратуры спрыяе стварэнню развіццёвага маўленчага асяроддзя: рашэнне моўных і маўленчых задач на аснове тэксту стварае ўмовы для фарміравання ў вучняў правільнасці маўлення (авалодання моўнымі і маўленчымі нормаў) і камунікатыўнай мэтазгоднасці маўлення (развіцця і ўдасканалення такіх камунікатыўных якасцей маўлення, як дакладнасць, лагічнасць, чысціня, багацце, выразнасць, дарэчнасць). Своеасаблівымі “мікратэкстамі” з багатым унутраным зместам з’яўляюцца фразеалагізмы, прыказкі, прымаўкі, загадкі. Выкарыстанне іх у працэсе навучання спрыяе ўзмацненню семантычнага аспекту, засваенню вучнямі «закадзіраваных» у фраземах і парэміях звестак пра гісторыю, духоўнае жыццё, этнічны побыт, характар беларускага народа.

Разам з гэтым рэалізацыі кампетэнтнаснага падыходу спрыяюць камунікатыўныя паводзіны настаўніка ў час навучання; перавага маўленча-камунікатыўных практыкаванняў з мэтай засваення граматычнай формы і яе функцыі ў маўленні; распрацоўка творчых заданняў, якія прадугледжваюць стварэнне выказванняў у працэсе суразмоўніцтва ў розных сферах сацыяльнага жыцця; сітуацыйнасць навучання як сродак стымулявання маўленчай дзейнасці і развіцця маўленчых уменняў; індывідуалізацыя навучання як сродак стварэння матывацыі і актыўнасці.

Такім чынам, у рэальных сацыякультурных умовах прагматычны ўзровень моўнай асобы вызначаецца ў якасці дамінуючага. У сувязі з гэтым фарміраванне кампетэнтнай асобы, якая дасканала валодае мовай і можа рэалізаваць свой маўленчы патэнцыял у розных сферах суразмоўніцтва ў адпаведнасці з сацыяльна прынятымі і культурнымі нормамі, становіцца прыярытэтнай задачай у сістэме навучання. Таму на кожным этапе навучання ў адпаведнасці з патрабаваннямі кампетэнтнаснага падыходу неабходна канкрэтызаваць адукацыйныя задачы, дасягненне якіх паспрыяла б авалоданню беларускай мовай у дзеянні і фарміраванню камунікатыўна-кампетэнтнай двухмоўнай асобы.

Літаратура

1. Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для V–VII класаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://adu.by/ru/homepage/obrazovatelnyj-protses-2019-2020-uchebnyj-god/>.
2. Образовательный стандарт среднего образования, утв. Постановлением Министерства образования Республики Беларусь от 26.12.2018 № 125 [Электронный ресурс]. – Рэжым доступу: <https://adu.by/images/2019/01/obr-standarty-ob-sred-obrazovaniya>.

М.А. Нікалаенка (Віцебск)

ПАКАЛЕННЕ “НУЛЯВЫХ”: ПОГЛЯД НА КЛАСІКА

Чаму гэты артыкул прысвечаны вялікаму беларускаму пісьменніку? А таму, што я нарадзіўся ў Віцебску, а з ім цесна звязаны Якуб Колас. Яго імя – у назве Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра, па яго творах коласаўцы ладзяць спектаклі (апошні з іх – “Сымон-музыка” – сёлета пастаўлены мастацкім кіраўніком Міхасём Краснабаевым). Мы ж хочам прапанаваць наш погляд на міжпакаленчую спадчыну беларускіх творцаў, якая будзе выходзіць і развіваць асобу, яе якасці і адносіны да нацыянальна-культурнага жыцця розных эпох Беларусі.

Нам здаецца, што погляд пакалення так званых “нулявых” можа быць цікавы па розных прычынах. Па-першае, змена лексічнага складу мовы (а мы будзем параўноўваць яе, як і наступныя аспекты, з перыядам васьмідзясятых гадоў дваццатага стагоддзя); па-другое, погляды на